

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศเวียดนาม ลาว และกัมพูชาต่างก็เป็นประเทศกลุ่มอินโดจีน (Indochina) การที่ได้ชื่อว่าอินโดจีนนั้น ก็มาจากสภาพทางภูมิศาสตร์ที่ดินแดนของทั้ง 3 ประเทศอยู่ระหว่างประเทศอินเดีย (India) กับจีน (China) ซึ่งถือว่าเป็นดินแดนใหญ่ และมีอิทธิพลในภูมิภาคนี้มาแต่ในอดีต ประเทศในกลุ่มอินโดจีนทั้ง 3 ประเทศนี้มีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์มายาวนานร่วมกันนับร้อยปี เริ่มตั้งแต่การตกเป็นอาณานิคมของประเทศฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยกัมพูชาตกอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1863 เวียดนามในปี ค.ศ. 1884 ขณะที่ฝรั่งเศสเข้ามายึดครองเวียดนามนั้น เวียดนามยังคงแบ่งออกเป็น 3 ดินแดนคือ โคชิน จีน (Cochin China) ตั้งเกีย (Tonkin) และอันหนัม (Annam) และลาวในปี ค.ศ. 1893 ซึ่งฝรั่งเศสก็ได้จัดให้ทั้ง 3 ประเทศรวมตัวกันเป็นกลุ่มอินโดจีนขึ้นมา¹

ต่อมาภายหลังในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ทั้ง เวียดนาม ลาว และกัมพูชาต่างก็มีสถานะเดียวกันคือ ต้องการเรียกร้องเอกราชจากประเทศฝรั่งเศส ในปี ค.ศ. 1930 ได้มีการจัดตั้งพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีน (Indochinese Communist Party : ICP) ขึ้น ภายใต้การนำของ โฮ จี มินห์ (Ho Chi Minh) ผู้นำเวียดนาม ทั้งนี้โดยมีผู้นำระดับสูงเป็นชาวเวียดนามเกือบทั้งสิ้น และมีผู้เข้าร่วมพรรคฯ จากลาว และกัมพูชาอยู่ด้วยจำนวนหนึ่ง เพื่อต่อสู้ปลดปล่อยประเทศให้หลุดพ้นจากการเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส จากการร่วมมือกันของฝ่ายคอมมิวนิสต์จากทั้ง 3 ประเทศ² การเรียกร้องเอกราชดำเนินอยู่ยาวนานกว่า 10 ปี จนกระทั่งปี ค.ศ. 1941 ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2

¹ "Indochina," The Columbia Encyclopedia, Columbia University Press, (<http://www.encyclopedia.com/doc/1E1-Indochin.html>), October 12, 2008.

² "Ho Chi Minh Appeal Made on the Occasion of the Founding of the Indochinese Communist Party," (<http://www.marxists.org/reference/archive/ho-chi-minh/works/1930/02/18.htm>), October 12, 2008.

ญี่ปุ่นได้เข้ามายึดครองภูมิภาคอินโดจีนแทนฝรั่งเศสไว้ทั้งหมด และได้มอบคืนเอกราชให้แก่ กัมพูชา และลาว ในเดือนมีนาคม และเมษายน ปี ค.ศ. 1945 ตามลำดับ ส่วนเวียดนามก็เข้ายึดอำนาจ และโฮ จี มินห์ สามารถประกาศเอกราชของเวียดนามได้ในวันที่ 2 กันยายน ปี ค.ศ. 1945 อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากที่สงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง ฝรั่งเศสได้พยายามกลับเข้ามามีอำนาจในกลุ่มประเทศอินโดจีนอีกครั้งในปี ค.ศ. 1946 สงครามเพื่อเรียกร้องเอกราชของเวียดนาม ลาว และกัมพูชาจึงยังไม่สิ้นสุด และได้กลายเป็นสงครามอินโดจีนในเวลาต่อมา ในช่วงเวลาแห่งสงครามนี้ เวียดนาม ลาว และกัมพูชาต่างก็ให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน โดยถือว่าทั้ง 3 ประเทศนั้น เป็นสนามรบเดียวกัน ในลาวทหารคอมมิวนิสต์เวียดนามสามารถเข้าออกลาวได้อย่างเสรี ไม่ว่าฝ่ายตรงข้ามจะอยู่ในบริเวณใดก็ตาม การทำสงครามครั้งนี้ใช้เวลายาวนานเกือบทศวรรษ ท้ายที่สุดสงครามก็สิ้นสุดลงในปี ค.ศ. 1954 ทั้งเวียดนาม ลาว และกัมพูชาต่างก็ได้เป็นเอกราชจากฝรั่งเศส อย่างไรก็ตาม เวียดนามมิได้เป็นเอกราชโดยอันหนึ่งอันเดียวกัน ตามความมุ่งหมายของโฮ จี มินห์ แต่ถูกแบ่งออกเป็นสองประเทศ ด้วยเส้นขนานที่ 17 คือ สาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม หรือเวียดนามเหนือ และสาธารณรัฐเวียดนาม หรือเวียดนามใต้ ตามการประชุมนานาชาติเจนีวา (The Geneva Conference) ซึ่งลงนามกันเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม ปี ค.ศ. 1954 ด้วยเหตุนี้ การต่อสู้จึงยังคงดำเนินต่อไป เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของเวียดนาม³

การต่อสู้เพื่อการรวมประเทศเวียดนามได้กลายเป็นสงครามเวียดนาม(Vietnam War) โดยเวียดนามเหนือ ซึ่งปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ ต้องทำสงครามกับสหรัฐอเมริกา มหาอำนาจของค่ายเสรีนิยม และสัมพันธมิตรในยุคสงครามเย็น (Cold War) ซึ่งให้การสนับสนุนรัฐบาลเวียดนามใต้ เนื่องจากเกรงว่าหากขณะนั้นเวียดนามใต้ตกอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของฝ่ายคอมมิวนิสต์ ประเทศอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็จะตกอยู่ในอิทธิพลของฝ่ายคอมมิวนิสต์ ด้วยตามหลักทฤษฎีโดมิโน (Domino Doctrine)⁴ สำหรับการทำสงครามเวียดนามในครั้งนี้ ทั้งลาว และกัมพูชาต่างก็เข้ามามีส่วนร่วมด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยฝ่ายเวียดนามเหนือได้ใช้

³ "Timeline: Vietnam A chronology of key events," Story from BBC NEWS, (http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/asia-pacific/country_profiles/1243686.stm), December 14, 2008.

⁴ Matthew B. Ridgway, General, "Indochina: Disengaging," Foreign Affairs, (July 1971), (<http://www.foreignaffairs.org>), December 15, 2008.

ดินแดนลาวโดยเฉพาะเส้นทางโฮ จี มินห์ (บริเวณทางตอนใต้ของลาวในปัจจุบัน) ลำเลียงพล เสบียง และอาวุธ เพื่อผ่านไปทำสงครามในเวียดนามใต้ ฝ่ายกัมพูชาในสมัยสมเด็จพระนโรดม สีหนุ เป็นผู้นำรัฐบาลกัมพูชา ในช่วงปี ค.ศ. 1953 – 1970 ก็ได้ยินยอมให้กองกำลังคอมมิวนิสต์ เวียดนามใช้เป็นที่พักพิงซ่อนในการทำสงครามต่อต้านรัฐบาลเวียดนามใต้ และสหรัฐอเมริกา จนกระทั่งมีการลงนามในความตกลงสันติภาพกรุงปารีส (Paris Peace Agreement) ในปี ค.ศ. 1973 เพื่อให้มีการยุติสงครามเวียดนาม และสหรัฐอเมริกาถอนกองกำลังทั้งหมดออกจาก เวียดนาม ในที่สุดการรวมเวียดนามเหนือกับเวียดนามใต้ก็มาถึง เมื่อกองทัพของเวียดนามเหนือ เข้าบุกกรุงไซ่ง่อน เมืองหลวงของเวียดนามใต้ในเดือนเมษายน ปี ค.ศ. 1975 หรือ 21 ปีหลังจาก เวียดนามใต้ถูกแบ่งเป็น 2 ประเทศ โดยได้มีการสถาปนาสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม (The Socialist Republic of Vietnam) ขึ้นในวันที่ 2 กรกฎาคม ค.ศ. 1976 อย่างเป็นทางการ

จากความร่วมมือ และความใกล้ชิดระหว่างเวียดนาม ลาว และกัมพูชา ทำให้ เวียดนามพยายามที่จะสร้างกลุ่มประเทศอินโดจีนให้เป็นกลุ่มของประเทศสังคมนิยม (Socialist Bloc) มาตั้งแต่ในช่วงต้นทศวรรษที่ 30 โดยมี โฮ จี มินห์ เป็นผู้นำ เพื่อสร้างอินโดจีนให้เป็นอันหนึ่ง อันเดียวกันในภูมิภาคนี้⁵ เมื่อเวียดนามได้รับเอกราชโดยสมบูรณ์แล้ว จึงมีความต้องการอย่างยิ่ง ที่จะสร้าง “ความสัมพันธ์พิเศษ” (Special Relations) ระหว่างประเทศอินโดจีนอีกครั้งหนึ่ง โดย เวียดนามได้ร่วมทำสนธิสัญญามิตรภาพ และความร่วมมือ (Treaty of Friendship and Cooperation) กับลาว ลงนามเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 1977⁶ ในทางตรงกันข้าม กัมพูชากลายได้ รัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยของกลุ่มพลพต หรือเขมรแดง ซึ่งเป็นฝ่ายคอมมิวนิสต์กัมพูชาที่ไม่ ต้องการเป็นพันธมิตรกับเวียดนาม กลับรู้สึกหวาดระแวงต่ออิทธิพลของเวียดนามในกัมพูชา เกิด การปะทะกันระหว่างกัมพูชา และเวียดนามอย่างความรุนแรงขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 1977 – 1978 เวียดนามตัดสินใจใช้กำลังจัดการรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยในช่วงปลายปี ค.ศ. 1978 พร้อมทั้งจัดตั้งรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชากลายได้การนำของเฮง สัมริน ซึ่งสนับสนุนพรรค

⁵ ศรีประภา เพชรมีศรี, “นโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม,”

ในสีดา สอนศรี (บรรณาธิการ), เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: นโยบายต่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), น. 306-310.

⁶ Martin Stuart-Fox, “Foreign Policy of the Lao People's Democratic Republic,” in Laos: Beyond the Revolution (Houndmills, England: Macmillan, 1991), pp. 189-194.

คอมมิวนิสต์เวียดนามขึ้นมาแทนที่เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ปี ค.ศ. 1979 เมื่อเวียดนามเข้ายึดกัมพูชาสำเร็จก็มีการร่วมลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพ มิตรภาพ และความร่วมมือ (Treaty of Peace Friendship and Cooperation) ขึ้นในวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 1979 ทันที⁷ สนธิสัญญาทั้ง 2 ฉบับว่าด้วยข้อกำหนดที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทุกรูปแบบ รวมถึงด้านการทหาร และมีอายุ 25 ปีเช่นเดียวกัน หลังจากนั้นจะมีการต่อสนธิสัญญาทุก ๆ 10 ปี หากฝ่ายใดต้องการจะบอกเลิกสนธิสัญญา ต้องกระทำล่วงหน้า 1 ปี ก่อนที่จะหมดวาระ เวียดนามได้แสดงถึงการมีอิทธิพลต่อลาว และกัมพูชาโดยการส่งกองกำลังทหารของเวียดนามเข้าไปประจำภายในลาวจำนวน 50,000 คน และในกัมพูชาจำนวนทั้งสิ้น 200,000 คน⁸ รวมทั้ง การจัดประชุมสุดยอด และการประชุมรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอินโดจีนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อกำหนดท่าทีร่วมกันในปัญหาที่สำคัญอย่างเช่น กรณีปัญหา กัมพูชา

การเข้ายึดครองกัมพูชา ทำให้เวียดนามได้รับการโดดเดี่ยวจากประชาคมโลก รวมถึงการเกิดความขัดแย้งกับจีน ดังนั้น เวียดนามจึงเหลือเพียงสหภาพโซเวียตเท่านั้นที่ให้ความช่วยเหลือ และสนับสนุนเวียดนาม ทั้งในด้านเศรษฐกิจและการทหาร อย่างไรก็ตาม เวียดนามมีปัญหาเศรษฐกิจที่ยังคงไม่ฟื้นตัว แต่กลับทรุดลงอีก โดยเฉพาะเมื่องบประมาณ และความช่วยเหลือที่ได้รับส่วนหนึ่งจากสหภาพโซเวียต ต้องนำไปสนับสนุนการรักษากองกำลังไว้ในกัมพูชา เวียดนามต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อนายมิกฮาอิล กอร์บาชอฟ (Mikhail Gorbachev) ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ และประธานาธิบดีของสหภาพโซเวียต ในเดือนมีนาคม ค.ศ.1986 นายกอร์บาชอฟ ได้นำนโยบายการเปิด หรือกลาสโนสต์ (Glasnost) นโยบายการปรับ หรือเปเรสตรอยกา (Perestroika) และนโยบายความโปร่งใส (Transparency) มาใช้ในการบริหารประเทศ ทั้งด้านเศรษฐกิจและการต่างประเทศ รวมทั้งยังต้องการปรับความสัมพันธ์กับจีน และสหรัฐอเมริกา ด้วยเหตุนี้เวียดนามจึงจำเป็นต้อง

⁷ "Treaty of Peace Friendship and Cooperation Between the People's Republic of Kampuchea and the Socialist Republic of Vietnam," (<http://www.cfcambodge.org/DocTrait%C3%A9/T1979A.doc>), December 20, 2008.

⁸ Ronachuck Swasdikiat, Lieutenant Colonel, "The Foreign Policy of the Socialist Republic of Vietnam: The Quest for Regional Hegemony," (The Faculty of U.S. Army Command, Fort Leavenworth, Kansas, 1982), pp. 75-78, 90-92.

ปรับเปลี่ยนนโยบายของตนด้วย⁹ นโยบายโด้ย แม้ย (Doi Moi) หรือการปฏิรูป (Revolution) จึงเกิดขึ้นจากการประชุมสมัชชาแห่งชาติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม ครั้งที่ 6 ณ กรุงฮานอย วันที่ 15 – 18 ธันวาคม ค.ศ. 1986 การปฏิรูปนี้เน้นเศรษฐกิจเป็นหลักด้วยความเชื่อว่า ความมั่นคงทางเศรษฐกิจจะนำไปสู่ความมีเสถียรภาพทางการเมือง และสังคม แม้จะเกิดการปฏิรูปขึ้นในหลาย ๆ ด้านแต่เวียดนามยังคงไว้ซึ่งความพยายามในการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอินโดจีน¹⁰

อย่างไรก็ตาม การดำเนินนโยบายต่างประเทศของเวียดนามภายหลังการปฏิรูป ได้รับการกดดันจากสหภาพโซเวียตที่ต้องการจะฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีน โดยเฉพาะในกรณีปัญหา กัมพูชา ที่จีนไม่พอใจการยึดครองกัมพูชาของเวียดนาม ประกอบกับวิกฤตเศรษฐกิจภายในประเทศเวียดนามเอง ทำให้เวียดนามต้องปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศ โดยผู้นำเวียดนามได้ออกมาแถลงการณ์ว่า “ภาระสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามในด้านการเมืองระหว่างประเทศก็คือ การใช้ความเพียรพยายามในการที่จะรวมพลังของชาติ เพื่อรักษาไว้ซึ่งสันติภาพอินโดจีน เพื่อเสริมสร้างสันติภาพในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และในโลก ในขณะเดียวกัน เวียดนามก็จะพยายามกระชับความสัมพันธ์พิเศษระหว่างประเทศในอินโดจีน กระชับความสัมพันธ์ฉันท์มิตร และสร้างความร่วมมือกันเป็นหนึ่งเดียวในทุกด้านกับสหภาพโซเวียต และประเทศอื่น ๆ ในค่ายสังคมนิยม เวียดนามจะพยายามเอาสถานการณ์ที่เอื้ออำนวย มาทำให้เกิดประโยชน์ต่อการสร้างระบอบสังคมนิยม และต่อการต่อสู้ป้องกันประเทศพร้อม ๆ ไปด้วยการสนับสนุนการต่อสู้ร่วมกับมวลชนของโลก เพื่อสันติภาพ เสรีภาพ ประชาธิปไตย และระบอบสังคมนิยม”¹¹ นอกจากนี้ เวียดนามยังยินดีที่จะร่วมมือกับทุกฝ่ายเพื่อให้บรรลุถึงการแก้ไขปัญหาทางการเมืองที่

⁹ ศรีประภา เพชรมีศรี, “การเมืองการปกครองของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม,” ในสีดา สอนศรี (บรรณาธิการ), เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: การเมืองการปกครองหลังสิ้นสุดสงครามเย็น (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), น. 359.

¹⁰ “Sixth National Congress: Determination to renovate the country comprehensively,” Nhan Dan, Vietnam Communist Party Daily, (http://www.nhandan.com.vn/english/news/070406/domestic_sixth.htm), December 12, 2008.

¹¹ เขียน วีระวิทย์, “ความสัมพันธ์สามเส้าระหว่างจีน สหภาพโซเวียต และเวียดนาม,” เอเชียปริทัศน์ (ปีที่ 13 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม 2535), น. 21-26.

เหมาะสมของกัมพูชาโดยเวียดนามตกลงจะถอนทหารออกจากกัมพูชาก่อนสิ้นปี ค.ศ. 1989 หรือในช่วงไตรมาสแรกของปี ค.ศ. 1990 รวมถึงพร้อมที่จะเจรจากับจีน และสหรัฐอเมริกา

เวียดนามต้องดำเนินนโยบายต่างประเทศเปิดกว้างมากขึ้น เพราะเกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบโลก เมื่อสงครามเย็นยุติลงในปี ค.ศ. 1989 นำมาซึ่งการล่มสลายของสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ. 1991 เพื่อให้ประเทศได้รับการสนับสนุนทางเศรษฐกิจจากนานาประเทศให้มากที่สุด เนื่องจากเวียดนามไม่มีสหภาพโซเวียตเป็นที่พึ่งอีกต่อไป จากการประกาศตัดความช่วยเหลือตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ปี ค.ศ. 1991 เป็นต้นมา ในการประชุมสมัชชาแห่งชาติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม ครั้งที่ 7 ระหว่างวันที่ 24 – 27 มิถุนายน ค.ศ. 1991 เวียดนามได้กล่าวถึงนโยบายต่างประเทศของเวียดนามในอีก 5 ปีข้างหน้า ในช่วงปี ค.ศ. 1991 – 1995 ว่าเวียดนามจะยังคงไว้ซึ่งนโยบายการรักษาไว้ซึ่งสันติภาพ และความมั่นคงในโลก และในภูมิภาค รวมถึงการเสริมสร้างความสัมพันธ์ฉันมิตร และความร่วมมือกันเพื่อสร้างสังคมนิยม และการป้องกันมาตุภูมิหนึ่งเดียวกัน และความร่วมมือกับรัสเซีย (อดีตสหภาพโซเวียต) การคงไว้ และการพัฒนาความสัมพันธ์พิเศษระหว่างประชาชน และพรรคคอมมิวนิสต์กับลาว และกัมพูชา แต่ก็ได้กล่าวไว้ว่า “จะพยายามทุกวิถีทางเพื่อให้กรณีปัญหาที่กัมพูชาได้รับการแก้ไข บนพื้นฐานของการเคารพบูรณภาพดินแดนของกัมพูชา และกฎบัตรสหประชาชาติ” นับเป็นครั้งแรกที่รัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนามกล่าวอ้างถึงกฎบัตรสหประชาชาติ และยังได้เน้นย้ำอีกถึงการเร่งปรับความสัมพันธ์กับจีน และสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้ ผู้นำเวียดนามได้กล่าวว่า “เวียดนามจะต้องวางแผนอย่างระมัดระวัง เพื่อที่จะปรับตัวให้ทันกับพัฒนาการต่าง ๆ และการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศให้ดี แนวโน้มของความเป็นสากลของระบบเศรษฐกิจโลกเป็นสิ่งที่เวียดนามจะต้องนำมาเป็นปัจจัยสำคัญในการวางแผน และตัดสินใจในการวางนโยบายต่างประเทศ ความเป็นสากลของเศรษฐกิจโลก การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี แนวโน้มที่จะมีสันติภาพ และความร่วมมือกันในภูมิภาค และในโลก ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายปฏิรูป และนโยบายเปิดประเทศ เวียดนามจะต้องพยายามหาโอกาสที่จะเข้าถึงกองทุนรวมระหว่างประเทศ (IMF) ตลาดการค้า เทคโนโลยี และความเชี่ยวชาญในการจัดการ เพื่อที่จะส่งเสริม และพัฒนาประเทศเวียดนาม ซึ่งเวียดนามจะต้องขจัดอุปสรรคทั้งหลายให้หมดสิ้น

การวางยุทธศาสตร์ และแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ จึงเป็นประเด็นสำคัญที่จะทำให้จุดมุ่งหมายของเวียดนามสำเร็จได้”¹²

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นว่า นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 30 เป็นต้นมา แม้ว่าเวียดนามจะตกอยู่ภายใต้สภาวะการณโศก แต่ก็คงยังให้ความสำคัญในเรื่องการรักษาความสัมพันธ์พิเศษกับลาว และกัมพูชาอยู่อย่างสม่ำเสมอ ดังที่ปรากฏให้เห็นในรายงานการประชุมสมัชชาแห่งชาติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนามในทุก ๆ ครั้ง อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ต่าง ๆ ในระบบโลกเปลี่ยนแปลงไปเมื่อเข้าสู่ปลายศตวรรษที่ 20 อีกทั้งเวียดนามเองก็ประสบกับปัญหาเศรษฐกิจภายในประเทศอย่างรุนแรง จึงต้องพยายามปรับเปลี่ยนบทบาทความสัมพันธ์ต่อลาว และกัมพูชาเพื่อที่เวียดนามจะได้ نابปรมาณ และทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ในการพัฒนาภายในประเทศพร้อมกันนี้ เวียดนามก็จะได้รับความช่วยเหลือจากประเทศต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น จากการฟื้นฟูความสัมพันธ์กับประชาคมโลกอีกครั้งหนึ่ง แนนอนว่ารวมถึงจีน และสหรัฐอเมริกาด้วย นอกจากนี้ สิ่งสำคัญอีกประการคือ เวียดนามต้องเจรจาปรับความสัมพันธ์กับประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเวียดนามก็สามารถเข้าร่วมเป็นสมาชิกของสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of Southeast Asian Nations: ASEAN) เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม ปี ค.ศ. 1995 ได้สำเร็จ¹³

ระยะเวลากว่า 30 ปี นับจากเวียดนามรวมประเทศ และกว่า 20 ปี นับจากที่เวียดนามเริ่มดำเนินนโยบายต่างประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์ในการแสวงหาแรงสนับสนุนจากนานาประเทศ และองค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศ ในปี ค.ศ. 2007 เวียดนามมีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจร้อยละ 8.4 ซึ่งถือว่าสูงที่สุดในรอบ 9 ปี และมีอัตราการเจริญเติบโตเฉลี่ยในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาร้อยละ 7.5 ซึ่งถือว่าเป็นประเทศที่มีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และสูงเป็นอันดับที่ 2 ในภูมิภาค

¹² “7th Party Congress: Persisting in goal of socialism,” Nhan Dan, Vietnam Communist Party Daily, (http://www.nhandan.com.vn/english/news/080406/domestic_sevent.htm), December 12, 2008.

¹³ “Vietnam in ASEAN: Toward Cooperation for Mutual Benefits,” ASEAN Secretariat, (<http://www.aseansec.org/10098.htm>), December 20, 2008.

เอเชีย รองจากประเทศจีน¹⁴ แม้ว่าต้องเผชิญกับปัญหาผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจโลกทำให้ในปี ค.ศ. 2008 อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของเวียดนามลดลงเหลือ ร้อยละ 6.2 แต่ทางการเวียดนามได้ออกมาแถลงว่า เศรษฐกิจของเวียดนามจะเริ่มฟื้นตัวขึ้นในปลายปี ค.ศ. 2009 และกลับคืนสู่สภาวะปกติได้ในปี ค.ศ. 2010¹⁵ ทั้งนี้ ในการประชุมสมัชชาแห่งชาติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม ครั้งที่ 9 ได้มีแผนที่จะพัฒนาเวียดนามให้เป็นประเทศที่พัฒนาแล้วให้ได้ภายในปี ค.ศ. 2020 หรืออีก 10 ปี ข้างหน้า¹⁶

หากย้อนกลับไปมองถึงความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนาม ลาว และกัมพูชาในอดีตมาจนถึงขณะนี้ ซึ่งเศรษฐกิจของเวียดนามได้เจริญก้าวหน้าขึ้นแล้ว ประกอบกับสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงไป โดยนานาประเทศต่างก็ให้ความสนใจต่อการพัฒนาความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และด้านอื่น ๆ ร่วมกัน จึงถือเป็นการน่าสนใจอย่างยิ่งที่จะศึกษาถึงนโยบายต่างประเทศของเวียดนามที่มีต่อลาว และกัมพูชาในยุคปัจจุบันด้วย เนื่องจากการประชุมสมัชชาแห่งชาติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม ครั้งที่ 9 ในวันที่ 19 –22 เมษายน ปี ค.ศ. 2001 ได้เกิดการปรับเปลี่ยนนโยบายในการบริหารประเทศ รวมถึงด้านการต่างประเทศ และเปลี่ยนแปลงตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม ซึ่งถือว่าเป็นตำแหน่งที่มีบทบาทมากที่สุดของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม องค์การที่กำหนดแนวทางนโยบายต่าง ๆ ในการบริหารประเทศทั้งหมด มาเป็น นาย นง ดึก แหม่งห์(Nong Duc Manh) ที่เป็นคนรุ่นใหม่ และไม่มีประสบการณ์โดยตรง ในการต่อสู้เพื่ออิสรภาพของประเทศเวียดนามมาก่อน แต่เป็นผู้ที่มีแนวนโยบายที่จะพัฒนาเวียดนามให้ไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม และต่อสู้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของ

¹⁴ “ADB forecasts Vietnam's economy continues to grow,” Communist Party of Vietnam, (http://www.cpv.org.vn/english/vietnaminforeignereyes/details.asp?topic=107&subtopic=213&leader_topic=507&id=BT283079761), December 15, 2008.

¹⁵ “Vietnam's economy to recover from end-2009: deputy PM,” Story from Reuters, (<http://www.lookatvietnam.com/2009/03/vietnams-economy-to-recover-from-end-2009-deputy-pm.html>), March 17, 2009.

¹⁶ “Political Report of the CPV Central Committee, Eighth Tenure, at the Ninth National Party Congress,” Communist Party of Vietnam, (<http://www.cpv.org.vn>), January 23, 2005.

เวียดนามอย่างแท้จริง¹⁷ นอกจากนี้ สนธิสัญญามิตรภาพ และความร่วมมือ (Treaty of Friendship and Cooperation) ที่เวียดนามได้ร่วมลงนามกับลาว และสนธิสัญญาสันติภาพ มิตรภาพ และความร่วมมือ (Treaty of Peace Friendship and Cooperation) ที่เวียดนามได้ลงนาม กับกัมพูชานั้น ทั้ง 2 สนธิสัญญาได้หมดวาระ 25 ปีแรกลงแล้วอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 2002 และ 2004 ตามลำดับ

ปัจจัยทั้ง 2 ประการข้างต้นนี้จะส่งผลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของเวียดนาม ต่อลาว และกัมพูชาอย่างไร ลาว และกัมพูชายังคงต้องพึ่งพิงเวียดนามอยู่ไม่น้อยแค่นั้น ในปัจจุบัน เนื่องจากทั้งลาว และกัมพูชาต่างยังคงเป็นหนึ่งในกลุ่มประเทศยากจน รูปแบบ ความสัมพันธ์ที่เวียดนามได้พยายามสร้างขึ้นในกลุ่มประเทศอินโดจีนมีทิศทาง หรือพัฒนาการเช่นไร และจะมีผลลัพธ์ต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในด้านใดบ้างนั้น เนื่องจากความสัมพันธ์ ระหว่างกลุ่มประเทศอินโดจีนนั้น มีความหมายต่อทั้งเสถียรภาพ และความเจริญก้าวหน้าใน ภูมิภาค ทั้งหมดนี้ล้วนแล้วแต่เป็นประเด็นที่ควรได้รับความสนใจ ดังนั้น การศึกษาเกี่ยวกับ นโยบายต่างประเทศของเวียดนามต่อลาว และ กัมพูชานับตั้งแต่ปี ค.ศ. 2001 เป็นต้นมานั้น จึง ก่อให้เกิดประโยชน์ และมีความสำคัญ

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

การศึกษาเรื่องนโยบายต่างประเทศเวียดนามต่อลาว และกัมพูชา ระหว่าง ค.ศ. 2001 – ปัจจุบันมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาคือ

1. เพื่อศึกษานโยบายต่างประเทศของเวียดนามต่อลาว และกัมพูชาระหว่าง ค.ศ.2001 – ปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของ เวียดนามต่อลาว และกัมพูชาระหว่าง ค.ศ. 2001 – ปัจจุบัน
3. เพื่อศึกษาพัฒนาการของนโยบายต่างประเทศของเวียดนามต่อลาว และกัมพูชา ระหว่าง ค.ศ.2001 – ปัจจุบัน แนวโน้ม และการเปลี่ยนแปลงนโยบายในอนาคต

¹⁷ “Country profile: Vietnam,” Story from BBC NEWS, (http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/asia-pacific/country_profiles/1243338.stm), December 14, 2008.

สมมติฐานของการศึกษา

การศึกษาเรื่องนโยบายต่างประเทศของเวียดนามต่อลาว และกัมพูชาระหว่างค.ศ. 2001 – ปัจจุบัน ได้ตั้งสมมติฐานไว้ดังนี้

นโยบายต่างประเทศของเวียดนามต่อลาว และกัมพูชาในยุคปัจจุบันนั้น เวียดนามได้ลดการใช้สิทธิพลครอบงำ และควบคุมลาว และกัมพูชาลง จากในอดีตที่เคยดำเนินนโยบายซึ่งเน้นด้านความมั่นคง การเมือง การทหาร และความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ณ ปัจจุบันก็ได้เปิดกว้างให้มีความร่วมมือระหว่างกันในด้านเศรษฐกิจ สังคม และอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้น และมีความเป็นไปได้ที่จะขยายความร่วมมือเพื่อพัฒนาเขตเศรษฐกิจกลุ่มอนุภูมิภาคอินโดจีนร่วมกัน

ขอบเขตของการศึกษา

สำหรับการศึกษาเรื่องนโยบายต่างประเทศของเวียดนามต่อลาว และกัมพูชาระหว่าง ค.ศ.2001 – ปัจจุบัน มีขอบเขตการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ

1. ขอบเขตระยะเวลา

ศึกษานโยบายต่างประเทศของเวียดนามต่อลาว และกัมพูชาตั้งแต่เดือน เมษายน ปี ค.ศ.2001 ซึ่งเป็นช่วงเวลานับตั้งแต่มีการประชุมสมัชชาแห่งชาติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม ครั้งที่ 9 เนื่องจากเวียดนามได้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายด้านต่าง ๆ ในการบริหารประเทศ รวมถึงมีการเปลี่ยนตัวเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม มาเป็นนาย นง ดึก แหมงห์ (Nong Duc Manh) เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน โดยศึกษาในลักษณะของการเรียงตามลำดับเหตุการณ์

2. ขอบเขตเนื้อหาการศึกษา

สิ่งที่นำมาเป็นเนื้อหาการศึกษานโยบายต่างประเทศของเวียดนามต่อลาว และกัมพูชา ระหว่าง ค.ศ.2001 – ปัจจุบัน ประกอบด้วย นโยบายต่างประเทศ การดำเนินนโยบายต่างประเทศ กลไกความร่วมมือ (Cooperation) ในรูปแบบของกรอบต่าง ๆ เช่น Joint Statement (แถลงการณ์ร่วม) ความตกลง (Agreement) การจัดทำบันทึกความเข้าใจ (Memorandum of Understanding) ฯลฯ และการแลกเปลี่ยนการเยือนระหว่างผู้นำ เป็นต้น

วิธีการดำเนินการศึกษา และข้อมูลที่ใช้

การศึกษานี้ใช้วิธีการวิจัยด้านเอกสาร (Documentary Research) โดยวิธีการวิเคราะห์เชิงบรรยาย (Descriptive Analysis) สำหรับข้อมูลที่ใช้ศึกษาประกอบด้วยข้อมูล 2 ประเภทคือ

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ คำแถลงการณ์ สุนทรพจน์ คำปราศรัย มติการประชุมของคณะกรรมการร่วมว่าด้วยความร่วมมือต่าง ๆ และเอกสารต่าง ๆ ด้านความร่วมมือ รายงานข้อมูลต่าง ๆ โดยการรวบรวมข้อมูลดังกล่าวจาก Website ของทางารเวียดนาม ลาว และกัมพูชา อาทิ Ministry of Foreign Affairs of Vietnam (<http://www.mofa.gov.vn/en>) Communist Party of Vietnam (<http://www.cpv.org.vn/>) Nhan Dan – Communist Party daily (<http://www.nhandan.com.vn/english/>) Viet Nam News Agency (<http://www.vnagency.com.vn>) Agence Kampuchea Presse (<http://www.camnet.com.kh/akp>) Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation of Cambodia (<http://www.mfaic.gov.kh>) Ministry of Foreign Affairs of Lao P.D.R. (<http://www.mofa.gov.la>) และ Lao News Agency (<http://www.kpl.net.la>) เป็นต้น

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ ข่าว หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความทางวิชาการต่าง ๆ บทความวิเคราะห์วิชาการจากหนังสือพิมพ์ นิตยสาร และวารสาร ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ อาทิ Contemporary Southeast Asia Asian Survey เอเชียรายปี เอเชียปริทัศน์ สำนักข่าว Asia Times Online (<http://www.atimes.com>) และสำนักข่าว BBC NEWS (<http://news.bbc.co.uk>) เป็นต้น

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

กรอบการวิเคราะห์ที่จะนำมาใช้ศึกษานโยบายต่างประเทศของเวียดนามต่อลาว และกัมพูชาระหว่าง ค.ศ. 2001 – ปัจจุบัน ได้แก่ แนวคิดเรื่องผลประโยชน์แห่งชาติ (National Interest) แนวคิดเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศของ McGowan และ Shapiro และแนวคิดเรื่องเขตเศรษฐกิจ NETs (Natural Economic Territories) ดังนี้

แนวคิดเรื่องผลประโยชน์แห่งชาติ (National Interests)

การกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ และแนวทางในการดำเนินการปฏิบัติตามนโยบายก็เพื่อให้ตอบสนองผลประโยชน์แห่งชาติของรัฐตนเป็นเป้าหมายหลัก โดยมีนักทฤษฎีได้อธิบายไว้ดังนี้

ชาร์ล โอ เลอร์เช่ (Charles O. Lerche) กับ अब्दुล เอ ซาอีด (Abdul A. Said) ได้แสดงความคิดเห็นว่าผลประโยชน์แห่งชาติพื้นฐานของทุกรัฐควรประกอบไปด้วยปัจจัยสำคัญ 6 ประการ ดังนี้¹⁸

1. การดำรงอยู่ของชาติ (Self – preservation) หมายถึง การดำรงรักษาปัจจัยความเป็นชาติได้แก่ รัฐบาล ดินแดน ประชาชน และอธิปไตย
2. ความมั่นคงปลอดภัย (Security) ซึ่งหมายถึง การที่รัฐจะดำเนินการความสัมพันธ์กับรัฐอื่น ๆ เพื่อให้รัฐของตนดำรงอยู่ได้ต่อไป โดยแต่ละรัฐจะมีเป้าหมายของความมั่นคงปลอดภัยด้วยการป้องกัน และลดภัยคุกคามที่มีต่อรัฐตน
3. การแสวงหาการกินดีอยู่ดี (Well– being) หมายถึง การที่รัฐจะดำเนินการเพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนในรัฐให้มีความกินดีอยู่ดี โดยสามารถวัดได้จากความสามารถทางเศรษฐกิจของประเทศ คือ ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (Gross National Product) อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Rate of Economic Growth)
4. การเสริมสร้างเกียรติภูมิของชาติ (Prestige) หมายถึง การที่รัฐหนึ่งจะแสดงออกด้วยการกระทำต่าง ๆ เพื่อให้รัฐอื่นเกิดความชื่นชม ประทับใจ และแสดงออกถึงการยอมรับ และเคารพต่อรัฐตน
5. อุดมการณ์ของชาติ (Ideology) หมายถึง การที่รัฐหนึ่ง ๆ มีความเชื่อถือในอุดมการณ์ใด ก็พยายามเผยแพร่อุดมการณ์ของตนให้เป็นที่ยอมรับของรัฐอื่น
6. การแสวงหาอำนาจ (Power) ได้แก่ การที่ทุกรัฐจะต้องมีอำนาจ คือ ชีตความสามารถที่รัฐชาติหนึ่งจะทำตามเจตนารมณ์ของตนได้ ซึ่งอำนาจที่ทุกรัฐต้องมียังน้อยที่สุดคือ การอยู่รอดของชาติ และการคงอธิปไตยของตนไว้ให้ได้

¹⁸ Charles O. Lerche and Abdul A. Said, Concept of International Politics (New Jersey: Prentice – Hall, 1963), pp. 6–12.

James N. Rosnau¹⁹ ได้ให้คำนิยามคำว่าผลประโยชน์แห่งชาติ หมายถึง สิ่งที่ดีที่สุดสำหรับชาติในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยผลประโยชน์แห่งชาตินั้น ก็ขึ้นอยู่กับความต้องการของประเทศชาติ (Domestic Needs) เป็นสำคัญ

แนวคิดเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศของ McGowan และ Shapiro²⁰

แม็คโกแวน (McGowan) และชาปีโร (Shapiro) ได้อธิบายไว้ในหนังสือ The Comparative Study of Foreign Policy ถึงความคิดเรื่องการนำระบบมากำหนดกรอบในการวิเคราะห์นโยบายต่างประเทศ โดยเน้นการพิจารณาตัวกำหนดนโยบายต่างประเทศ (Foreign Policy Inputs) ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรทั้งหมด 11 ตัว ได้แก่ ตัวแปรทางด้านบุคคล ผู้นำ สถาบัน หรือองค์กรที่มีอยู่ ตัวแปรทางการเมือง รัฐบาล เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ความเชื่อมโยงระหว่างอดีต – ปัจจุบัน และอนาคต ตัวแปรเกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศของประเทศอื่น ๆ และเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงระบบระหว่างประเทศ ทั้งนี้ ปัจจัยทั้งหมดมีการเปลี่ยนแปลงเสมอ แต่ในอัตราเร็วไม่เท่ากัน โดยแบ่งแยกให้ 9 ตัวแปรแรก เป็นปัจจัยภายในประเทศ และ 2 ตัวแปรหลัง เป็นปัจจัยภายนอก ทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ซึ่งมีอิทธิพลโน้มน้าวตัวแปรพึ่งพา (Dependent Variables) อันได้แก่ ผลผลิตของนโยบายต่างประเทศ (Foreign Policy Outputs) หรือพฤติกรรมของนโยบายต่างประเทศในด้านต่าง ๆ ส่วนกระบวนการกำหนดนโยบาย (Decision – making) ถือว่าเป็นตัวแปรแทรก (Intervening Variable) ซึ่งทำหน้าที่แปลง Inputs ให้เป็น Outputs ทั้งนี้ ตัวแปรทั้ง 11 ตัวประกอบด้วย

¹⁹ James N. Rosnau, in *International Encyclopedia of the Social Science* (New York: Macmillan Company & the Free Press, 1968), p. 34.

²⁰ Patrick T. McGowan and Howard B. Shapiro, *The Comparative Study of Foreign Policy: A survey of Scientific Findings* (Beverly Hills, California: Sage Publications, 1973). อ้างถึงใน ไคริน เฟื่องเกษม, *ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และเหตุการณ์ปัจจุบัน* (กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534), น. 31-43.

1. ตัวแปรเกี่ยวกับบุคคล (Individual Variables) หมายถึง ตัวแปรที่แสดงลักษณะเฉพาะตัวของผู้กำหนดนโยบายต่างประเทศ เช่น นายกรัฐมนตรี ประธานาธิบดี หัวหน้าพรรค หัวหน้าฝ่ายเผด็จการ เป็นต้น ลักษณะเฉพาะตัวได้แก่ บุคลิกภาพ การรับรู้ ความเชื่อ ค่านิยม ประสพการณ์ พื้นฐานทางสังคม เป็นต้น

2. ตัวแปรเกี่ยวกับผู้นำ (Elite Variables) หมายถึง ลักษณะร่วมของกลุ่มผู้นำ เช่น อายุ ระดับการศึกษา อัตราส่วนระหว่างผู้นำที่เป็นทหาร และพลเรือน การก้าวเข้ามาสู่กลุ่มผู้นำ พื้นฐานทางสังคม เศรษฐกิจ การเป็นสมาชิกพรรค เป็นต้น

3. ตัวแปรเกี่ยวกับสถาบัน และองค์กร (Establishment Variables) หมายถึง ลักษณะและจำนวนขององค์กรที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบาย อำนาจในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ เป็นต้น

4. ตัวแปรทางการเมือง (Political Variables) หมายถึง ลักษณะของระบบการเมืองภายในประเทศ เช่นระบบพรรค ระดับของความขัดแย้ง และกิจกรรมของกลุ่มอิทธิพล การแข่งขันระหว่างนักการเมือง ระดับความพัฒนาทางการเมือง ตัวแปรทางการเมือง เน้นกระบวนการทางการเมืองที่เคลื่อนไหวตลอดเวลา ต่างกับตัวแปรเกี่ยวกับรัฐบาล ซึ่งเน้นโครงสร้างที่มีลักษณะถาวร

5. ตัวแปรเกี่ยวกับรัฐบาล (Governmental Variables) หมายถึง รูปแบบของรัฐบาล ระบบประธานาธิบดี หรือรัฐสภา อำนาจทางการเมือง ระยะเวลาการเป็นเอกราช เป็นต้น

6. ตัวแปรทางเศรษฐกิจ (Economic Variables) หมายถึง นโยบายต่างประเทศถูกกำหนดโดยระบบเศรษฐกิจ ตัวแปรในด้านนี้ เช่น ระบบการพัฒนาทางเศรษฐกิจ อัตราการค้าขาย การชำระหนี้ อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ อัตราการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เป็นต้น

7. ตัวแปรทางสังคม (Societal Variables) หมายถึง การแสดงโครงสร้างทางสังคมโดยรวม เช่นจำนวนประชากร อัตราการเกิด ชนชั้นในสังคม อัตราการพัฒนาทางสังคม ความหนาแน่นของประชากร ซึ่งมีส่วนในการกำหนดนโยบายต่างประเทศในแง่ที่ว่า ความขัดแย้งระหว่างชนกลุ่มน้อย เชื้อชาติ อาจนำไปสู่สงครามระหว่างประเทศ

8. ตัวแปรเกี่ยวกับวัฒนธรรม (Cultural Variables) หมายถึง ตัวแปรที่แสดงเกี่ยวกับระบบวัฒนธรรม เช่น อัตราความแตกต่างมากน้อยของวัฒนธรรมต่าง ๆ อัตราของความรู้สึกชาตินิยม ระบบข่าวสาร ระบบสื่อสารมวลชน อุดมการณ์ ศาสนา เชื้อชาติ เป็นต้น

9. ตัวแปรเชื่อมโยงอดีต – ปัจจุบัน – อนาคต (Linkage Variables) หมายถึง อิทธิพลของประวัติศาสตร์ของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศใดประเทศหนึ่งในอดีต

10. ตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายของประเทศอื่น ๆ (Other Nations' Policies Variables) หมายถึง การกระทำของประเทศอื่น ๆ ตัวแสดงอื่น ๆ หรือ องค์การระหว่างประเทศ เป็นต้น

11. ตัวแปรเกี่ยวกับระบบระหว่างประเทศ (Systemic Variables) หมายถึง สภาพแวดล้อมทางสังคม การเมือง และภูมิศาสตร์ เช่น ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ จำนวนประเทศเพื่อนบ้าน สภาพของระบบการเมืองระหว่างประเทศ อัตราความขัดแย้ง จำนวนสมาชิก การเป็นพันธมิตร เป็นต้น

แนวคิดเรื่องเขตเศรษฐกิจ NETs (Natural Economic Territories)²¹

แนวคิดเรื่องเขตเศรษฐกิจ (NETs) นั้นนักวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์ชาวพม่าจากธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย (ADB) คือ มิน ทัง (Min Tang) และ เมียว ทัน (Myo Thant) ทั้งสองได้อธิบายแนวคิดนี้ไว้ใน Growth Triangles in Asia: A New Approach to Regional Economic Cooperation โดยระบุว่าเขตเศรษฐกิจคือกลุ่มความร่วมมือของประเทศจำนวน 3 ประเทศขึ้นไป เป็นประเทศที่มีพื้นที่ใกล้เคียงกัน แต่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน บางประเทศมีความได้เปรียบด้านแรงงาน บางประเทศมีที่ดินราคาถูก และบางประเทศก็มีแหล่งเงินทุน ความแตกต่างเหล่านี้สามารถเอื้อประโยชน์ให้แก่ประเทศในกลุ่มความร่วมมือ กล่าวคือ ช่วยเพิ่มการค้าการลงทุน จากแหล่งเงินทุนในประเทศ และต่างประเทศ ทั้งนี้ ธุรกิจภาคเอกชนเป็นผู้ลงทุนในโครงการลงทุนต่าง ๆ ส่วนภาครัฐให้การสนับสนุนนโยบาย

เขตเศรษฐกิจมีหลายประเภทได้แก่ เหลี่ยมเศรษฐกิจ (Growth Triangle) เขตเศรษฐกิจในอนุภูมิภาค (Sub-regional Economic Zones – SREZ) และเขตเศรษฐกิจข้ามชาติ (Transnational Economic Zones)

ADB ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องแนวทางการพัฒนา และโอกาสที่จะได้รับจากการพัฒนาเขตเศรษฐกิจในอนุภูมิภาค ซึ่ง Min Tang และ Myo Thant กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจไว้ ดังนี้

²¹ Kakazu, H., Thant, M. and Tang, M. (Eds), Growth Triangles in Asia: A new Approach to Regional Cooperation (Hong Kong: Oxford University Press, 1994).

1. ความเกื้อหนุนทางเศรษฐกิจ (Economic Complementarity)

การเกื้อหนุนทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญ เนื่องจากเป็นแรงจูงใจสำคัญให้กับการลงทุนจากภาคเอกชน ระดับการเกื้อหนุนในแต่ละกลุ่มมีความร่วมมือที่มีความแตกต่างกัน ลักษณะของการเอื้อประโยชน์ ได้แก่ แรงงาน ทรัพยากรธรรมชาติ เทคโนโลยี แหล่งเงินทุน ฯลฯ ปัจจัยเหล่านี้จะช่วยดึงดูดการค้า และการลงทุนมายังพื้นที่ความร่วมมือ

2. ความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์ (Geographical Proximity)

แม้จะมีความก้าวหน้าทางการขนส่ง และการสื่อสาร แต่ความใกล้ชิดกันทางภูมิศาสตร์ยังมีความสำคัญต่อความร่วมมือในเขตเศรษฐกิจ โดยช่วยให้การคมนาคม และการมีปฏิสัมพันธ์ของประชาชนเป็นไปโดยสะดวก นอกจากนี้ ความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับ ความคล้ายคลึงทางภาษา และวัฒนธรรมของประชาชนจะช่วยให้เกิดความเข้าใจต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจมากขึ้น

3. พันธกรณีทางการเมือง (Political Commitment)

พันธกรณีระดับรัฐบาล และการสนับสนุนจากประเทศสมาชิกอย่างต่อเนื่องแก่เขตเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จ รัฐบาลมีบทบาทสำคัญในการอำนวยความสะดวกแก่การพัฒนาความร่วมมือ และริเริ่มโครงการต่าง ๆ เช่น รัฐบาลสามารถถอนนโยบายในการอนุมัติ ข้อตกลงต่าง ๆ และสนับสนุนให้เกิดการลงทุนจากภาคเอกชน หรือนโยบายที่เอื้อประโยชน์ต่อการลงทุน เช่น การอำนวยความสะดวกแก่การขนส่งสินค้า และบริการผ่านทางการเปิดเสรีการค้า การลดระเบียบว่าด้วยเรื่องของการจ้างงาน และการเดินทางของแรงงาน เป็นต้น

4. สาธารณูปโภค (Infrastructure)

สาธารณูปโภคในที่นี้ เช่น อุปกรณ์การสื่อสาร การคมนาคม (ถนน ท่าเรือ และ สนามบิน) มีความสำคัญต่อการลงทุนทำธุรกิจ และสาธารณูปโภคอื่น ๆ เช่น พลังงาน โรงงาน อุตสาหกรรม น้ำประปา ยังมีความจำเป็นต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจ การพัฒนาสาธารณูปโภค ต้องทำไปพร้อม ๆ กับการความต้องการของภาคธุรกิจ

อนึ่ง การศึกษานโยบายต่างประเทศของเวียดนามต่อลาว และกัมพูชาระหว่าง ค.ศ. 2001 – ปัจจุบันนี้ จะไม่นำข้อมูลทางสถิติต่าง ๆ มาเป็นตัวชี้วัดสำคัญในการวิเคราะห์ปัจจัยทั้งหลายในการดำเนินนโยบาย แต่จะพิจารณาความสัมพันธ์ ความร่วมมือ ข้อตกลง การแก้ไข ปัญหา หรือข้อพิพาทในอดีต รวมถึงพัฒนาการด้านต่าง ๆ ร่วมกันของเวียดนามต่อลาว และ กัมพูชาเป็นประเด็นหลัก

เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และอยู่ในขอบเขตของการศึกษานโยบายต่างประเทศของเวียดนามต่อลาว และกัมพูชานั้น มีดังนี้

1. งานวิจัยของ Zasloff, Joseph Jeremiah., Goodman, Allan E. เรื่อง “Indochina in conflict; a political assessment.” Lexington, Mass., D.C. Heath, 1972

กล่าวถึงการเมือง และการปกครองของเวียดนาม ลาว และกัมพูชา รวมถึงยุทธศาสตร์ของเวียดนามต่อภูมิภาคอินโดจีน ตั้งแต่การที่เวียดนามริเริ่มก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนในปี ค.ศ. 1930 และประสานให้มีผู้ร่วมพรรคฯ และกองกำลังจากลาว และกัมพูชามาเข้าร่วมด้วย โดยกองกำลังเวียดนามได้เพิ่มจำนวนขึ้นในลาว และกัมพูชาในปี ค.ศ. 1953 และ 1954 การใช้ดินแดนของลาว และกัมพูชา เพื่อลำเลียงอาวุธยุทโธปกรณ์ เสบียง และหลบซ่อนกองกำลัง ในการทำสงครามเวียดนาม โดยนำปัจจัยทางด้านการเมืองภายในประเทศของทั้งเวียดนาม ลาว และกัมพูชา และการประชุมนานาชาติเจนีวา (The Geneva Conference) มาร่วมอธิบายประกอบถึงเหตุ และผลในการตัดสินใจในการดำเนินนโยบายของทั้ง 3 ประเทศ ในช่วงที่ต่างก็กำลังมีความขัดแย้งทางการเมืองภายใน

2. งานวิจัยของ Ronachuck Swasdikiat, Lieutenant Colonel. เรื่อง “The Foreign Policy of the Socialist Republic of Vietnam: The Quest for Regional Hegemony.” A thesis presented to the Faculty of U.S. Army Command, Fort Leavenworth, Kansas, 1982

กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนาม ลาว และกัมพูชาในช่วงหลังจากการรวมประเทศของเวียดนามในปี ค.ศ. 1975 จนถึงการจัดครองกัมพูชาในปี ค.ศ. 1979 ในแง่ของอิทธิพลที่เวียดนามมีต่อลาว และกัมพูชา และการเป็นภัยคุกคามต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะประเทศไทยที่มีเขตแดนติดต่อกับลาว และกัมพูชา ได้มีการวิเคราะห์ถึงปัจจัยในการดำเนินนโยบายของเวียดนามว่ามีแรงจูงใจมาจากภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ อุดมการณ์ และการแสวงหาความเป็นเจ้าภายในภูมิภาคอินโดจีน รวมทั้งต้องการจะจำกัดการขยายอำนาจของจีน โดยได้รับการสนับสนุนจากสหภาพโซเวียต ส่วนฝ่ายที่ไม่พอใจต่อการกระทำของเวียดนามได้แก่ สหรัฐอเมริกา จีน และประเทศต่าง ๆ ภายในสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ร่วมกันต่อต้านการที่เวียดนามนำกองกำลังจำนวน 50,000 คน และ 200,000 คน เข้าไปประจำการในลาว และกัมพูชา ตามลำดับ ในที่สุดข้อขัดแย้งได้รับการแก้ไขด้วยวิธีการขององค์การสหประชาชาติ ได้มี

ข้อเสนอแนะว่ากลุ่มประเทศอาเซียนควรจะสร้างความแข็งแกร่งของโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ และการทหาร เพื่อให้เกิดการถ่วงดุลอำนาจกับเวียดนามภายในภูมิภาค

นอกจากนี้ ยังได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนาม และลาวตั้งแต่ในอดีตสมัย ศตวรรษที่ 19 จนถึงความใกล้ชิดระหว่างกลุ่มของกองกำลังเวียดมินห์ และขบวนการปะเทดลาว ความร่วมมือระหว่างกันในช่วงเรียกร้องอิสรภาพจากฝรั่งเศส สงครามอินโดจีน สงครามเวียดนาม ความเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน จนกระทั่งเวียดนามสามารถรวมประเทศ และลาวเปลี่ยนการปกครอง มาเป็นระบอบสังคมนิยม ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนาม และกัมพูชานั้น ได้ชี้ให้เห็นถึง มุมมองที่เวียดนามมีต่อกัมพูชาว่า การที่เวียดนามต้องบุกกัมพูชาเป็นเพราะมิติภาพที่กัมพูชามี ต่อจีนนั้น เป็นภัยคุกคามมหาศาลต่อเวียดนาม เวียดนามจึงจำเป็นต้องใช้กำลังจัดการกัมพูชา และปัจจัยที่ทำให้เวียดนามปฏิบัติต่อกัมพูชาแตกต่างจากลาวนั้น เนื่องจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ปัญหาภายในของทั้งเวียดนาม และกัมพูชา รวมทั้งได้รับการกดดันจากสหรัฐอเมริกากับจีน และ แรงสนับสนุนจากสหภาพโซเวียต

3. งานวิจัยของ Brown, MacAlister เรื่อง “Indochina Relations: Learning from History.” Department of State Washington DC Office of External Research, 1987

กล่าวถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มอินโดจีนว่าเวียดนามจะยังคงมีอิทธิพลต่อลาว และ กัมพูชา โดยให้เหตุผลถึงความแตกต่างระหว่างทั้ง 3 ประเทศ ในเรื่องของประชากร กองกำลังทาง ทหาร พัฒนาการทางเศรษฐกิจ การศึกษา และอำนาจทางการเมือง นอกจากนี้ ความเป็นผู้นำ ของเวียดนามในสมัยเรียกร้องอาณานิคมจากฝรั่งเศส และการต่อต้านสหรัฐอเมริกา รวมถึงอำนาจ การจัดการองค์การภายในพรรคคอมมิวนิสต์ ที่มีอยู่ในทั้งลาว และกัมพูชาได้ทำให้เวียดนามเกิด ความรู้สึกว่า เวียดนามนั้นสมควรที่จะได้รับบทบาทนำในกลุ่มอินโดจีน ปัจจัยทางด้านโครงสร้าง ทางการเมืองของกลุ่มอินโดจีนเอง ก็มีส่วนที่ทำให้เวียดนามต้องการที่จะเป็นผู้นำของกลุ่มในยุค ภายหลังสงคราม ซึ่งเป็นยุคแห่งการปฏิรูปสังคมนิยม ไม่รวมถึงชัยชนะในการต่อสู้ของเวียดนาม กว่า 5 ทศวรรษ ที่เป็นพื้นฐานในการกำหนดบทบาทของเวียดนามในการเป็นผู้นำแห่งการปฏิรูป ทางเศรษฐกิจ และสังคมภายในกลุ่มประเทศอินโดจีน

4. งานวิจัยของ Zasloff, Joseph J. เรื่อง “Vietnam and Laos: The Special Relationship.” Department of State Washington DC Office of External Research, 1987

กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนาม และลาวว่ามีความใกล้ชิดต่อกันมากกว่า 40 ปี แล้ว เนื่องจากได้ร่วมมือกันต่อสู้ ต่อต้านการอยู่ภายใต้อาณานิคมของฝรั่งเศส และปลดปล่อย เอกราชของประเทศ ภายหลังจากที่ทั้ง 2 ประเทศได้เป็นอิสระจากฝรั่งเศสแล้ว ก็ได้ร่วมมือกัน

ต่อสู้กับสหรัฐอเมริกา และพันธมิตรในช่วงสงครามเวียดนาม ซึ่งฝ่ายคอมมิวนิสต์ลาวก็กำลังต่อสู้กับสหรัฐอเมริกาที่มีอิทธิพลอยู่ในลาวในขณะนั้น เพื่อให้ได้มาซึ่งการปกครองระบอบสังคมนิยมเช่นกัน ความร่วมมือที่มีมาอย่างยาวนานระหว่างทั้ง 2 ประเทศนี้เอง ที่ทำให้ความสัมพันธ์ของเวียดนาม และลาวพัฒนาไปสู่ความสัมพันธ์พิเศษ (Special Relations) ด้วยความสามารถที่เหนือกว่า จึงทำให้เวียดนามเข้าไปมีอิทธิพลต่อขบวนการคอมมิวนิสต์ภายในลาว ไม่ว่าจะเป็นการตีกรอบอุดมการณ์ การพัฒนาองค์กำลังทางทหาร และจัดโครงสร้างรัฐบาล เวียดนามนั้นมองว่าลาวเป็นมิตรที่เชื่อถือได้ และพึงพอใจกับระบอบการปกครองของลาว และมุ่งหวังว่าจะนำไปปรับใช้กับความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามกับกัมพูชาได้ ทั้งนี้ เวียดนามเองก็ตระหนักดีว่าบริบทด้านภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของกัมพูชานั้นแตกต่างจากลาวมาก ความเป็นปรีชาที่กัมพูชามีต่อเวียดนามนั้นมีอยู่มากเกินกว่าที่เวียดนามจะรับมือได้โดยง่าย

5. งานวิจัยของ ธีระ นุชเปี่ยม เรื่อง “อินโดจีนภายใต้ระบอบคอมมิวนิสต์ ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองตั้งแต่ ค.ศ. 1975 – 1991.” กรุงเทพฯ โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534

กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนาม และลาวว่า ลาวได้รับอิทธิพลจากเวียดนามมาอย่างมาก ทั้งในแนวทางอุดมการณ์ และนโยบาย เนื่องจากผู้นำระดับสูงของลาว เป็นผู้เข้าร่วมก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์ลาวมาตั้งแต่ช่วงสมัยของพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีน เศรษฐกิจของลาวยังคงต้องอาศัยความช่วยเหลือจากต่างประเทศ โดยเฉพาะสหภาพโซเวียต เวียดนาม และกลุ่มประเทศสังคมนิยมในยุโรปตะวันออก การที่ลาวมีการดำเนินงานเป็นไปในลักษณะสอดคล้องกับเวียดนามโดยตลอด ก็เป็นตัวชี้วัดอย่างหนึ่งถึงเส้นทางที่อาจเป็นไปได้ในอนาคตของลาวทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามกับกัมพูชานั้นถือว่าแตกต่างจากลาวอย่างสิ้นเชิง เนื่องจากกัมพูชาไม่ยอมรับแนวทางตามอย่างของเวียดนามทั้งในด้านของการต่างประเทศ และการกำหนดทิศทางการพัฒนาภายในประเทศ การถูกแทรกแซงจากเวียดนาม ทำให้เกิดความตึงเครียดระหว่างทั้ง 2 ฝ่ายขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1977 จนกระทั่งเวียดนามใช้กำลังเข้ายึดครองกัมพูชาในที่สุดในปี ค.ศ. 1979

6. งานวิจัยของ เชิดเกียรติ อัดถากร เรื่อง “ความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และนโยบายต่างประเทศของเวียดนามภายหลังการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์ครั้งที่ 6 (ค.ศ. 1986).” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536

กล่าวถึงการปฏิรูปในเวียดนามว่ามีสาเหตุมาจากสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงจากภายนอก อาทิ สถานการณ์ในสหภาพโซเวียต บรรยากาศการเมืองโลก และการกดดันจากนานาชาติต่อเวียดนามในกรณีปัญหาแก้มพูชา ตลอดจนสถานการณ์ภายในประเทศได้แก่ ปัญหาเศรษฐกิจ และการปรับเปลี่ยนโลกทัศน์ของผู้นำเวียดนาม ในด้านการต่างประเทศนั้น เวียดนามพยายามปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงระหว่างประเทศ และความจำเป็นทางเศรษฐกิจภายในประเทศ ทั้งนี้ เวียดนามได้เน้นขยายความสัมพันธ์กับประเทศภายนอกค่ายสังคมนิยมมากขึ้น ทั้งในระดับมหาอำนาจ และระดับภูมิภาค พยายามแก้ไขปัญหากัมพูชาโดยยอมรับบทบาทของสหประชาชาติ จากนั้นพยายามโน้มน้าวให้นานาชาติยุติการปิดล้อมทางเศรษฐกิจแก่เวียดนาม ตลอดจนแสดงท่าทีว่าต้องการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของอาเซียน

7. งานวิจัยของ ธีระ นุชเปี่ยม เรื่อง “เวียดนามหลัง 1975.” กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2537

กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของเวียดนามภายหลังการรวมประเทศในปี ค.ศ. 1975 ว่าไม่แตกต่างไปจากประสบการณ์ในอดีตเท่าใดนัก เวียดนามยังคงมองถึงภารกิจหลักที่ต้องการจะให้การสนับสนุนการปฏิวัติในอินโดจีน เมื่อสิ้นสงครามอินโดจีนในปี ค.ศ. 1975 เวียดนามมีท่าทีอย่างแน่ชัดว่าต้องการจะคงเอกภาพแห่ง 3 ประเทศอินโดจีนไว้ในลักษณะที่เรียกว่า “สัมพันธภาพพิเศษ” ในกรณีของลาวนั้น ยอมรับการมีเอกภาพอินโดจีนอย่างมั่นคงแน่วแน่ นอกเหนือไปจากความผูกพันต่าง ๆ ที่มีต่อกัน ส่วนกัมพูชานั้น เวียดนามประสบความยากลำบากอย่างยิ่ง ในการมอบความสัมพันธ์นี้ให้ เนื่องจากกัมพูชามีความหวั่นเกรง และต่อต้าน เวียดนาม สำหรับเวียดนาม การธำรงรักษา และพัฒนาระบบสังคมนิยม เกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิดกับการสร้างสรรค์จรรโลงเอกภาพอินโดจีน

8. งานวิจัยของ เขียน ธีระวิทย์ เรื่อง “เวียดนาม : สังคม เศรษฐกิจ ความมั่นคง การเมือง และการต่างประเทศ.” สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542

กล่าวถึงภาพรวมของประเทศเวียดนามในทุก ๆ ด้าน สำหรับในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และนโยบายต่างประเทศที่มีต่อลาว และกัมพูชามีดังนี้ เวียดนาม ลาว และกัมพูชาต่อสู้เพื่อเอกราช และเพื่อปฏิวัติเป็นคอมมิวนิสต์ มาตั้งแต่การก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนในปี ค.ศ. 1930 เวียดนามนั้นได้เปรียบลาว และกัมพูชาในสภาพทางภูมิศาสตร์ จำนวนพลเมือง ระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การเมือง และการทหาร ซึ่งเวียดนามมีอิทธิพลต่อการเคลื่อนไหวในทุก ๆ ด้าน เวียดนามมองเห็นความสำคัญทางยุทธศาสตร์ของทั้งลาว และกัมพูชา

ทั้ง 3 ประเทศนี้มีความสัมพันธ์พิเศษต่อกัน เวียดนามได้เป็นแกนนำในการทำสนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือกับลาวในปี ค.ศ. 1977 และสนธิสัญญาสันติภาพ มิตรภาพ และความร่วมมือกับกัมพูชาในปี ค.ศ. 1979 โดยสนธิสัญญาทั้ง 2 ฉบับมีอายุ 25 ปี ว่าด้วยการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการปกป้องเอกราชทุกรูปแบบ รวมถึงความร่วมมือในด้านการทหาร ในกลางทศวรรษที่ 1980 ความสัมพันธ์พิเศษระหว่างเวียดนามกับลาว และเวียดนามกับกัมพูชาพัฒนาถึงขั้นสูงสุด เวียดนามบรรลุความสำเร็จในการจับคู่ “บ้านพี่เมืองน้อง” (Sister Province) ให้แก่ทุกจังหวัด/แขวงในลาว และกัมพูชา รวมถึงมีการจัดประชุมระดับรัฐมนตรีอย่างสม่ำเสมอ

เวียดนามไม่ค่อยมีความขัดแย้งกับลาวมากนัก ในทางตรงกันข้ามกับกัมพูชา นอกเหนือไปจากกรณีการบุกเข้ายึดครองกัมพูชาของเวียดนามแล้ว เวียดนามยังคงมีปัญหาขัดแย้งกับกัมพูชาในเรื่องของข้อพิพาททางเขตแดน เวียดนามนั้นมีอิทธิพลต่อลาว และกับพูชามากในด้านนโยบายต่างประเทศ และอุดมการณ์ทางการเมือง ตั้งแต่เวียดนามถอนทหารออกจากลาว และกัมพูชาหมดแล้ว ภายหลังยุคสงครามเย็นสิ้นสุดลง ประเทศต่าง ๆ มองเวียดนามในแง่ดีขึ้นมาก ในทศวรรษที่ 1990 เวียดนามได้ล้มเลิกความคิดที่จะสร้างสหพันธรัฐอินโดจีนแล้ว แม้ยังคงความสัมพันธ์พิเศษไว้ แต่เวียดนามไม่ได้มีการแทรกแซงกิจการภายในลาว และกัมพูชาอีกต่อไป

9. งานวิจัยของ ัญญาทิพย์ ศรีพนา เรื่อง “แนวทางใหม่ของนโยบายต่างประเทศเวียดนาม หลัง 1986.” วารสารเอเชียปริทัศน์ ปีที่ 20 ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม 2542 หน้า 21 – 48

กล่าวถึงปัจจัยในการปรับเปลี่ยนแนวทางในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของเวียดนาม นั้นมาจาก ปัจจัยภายในของเวียดนาม อันได้แก่ ความล้มเหลวในการพัฒนาทางเศรษฐกิจตามรูปแบบของสหภาพโซเวียตในทศวรรษที่ 70 และต้นทศวรรษที่ 80 อันทำให้เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ อีกทั้งปัจจัยภายนอก คือ การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม และสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศในระดับโลก และในระดับภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจ และนโยบายต่างประเทศ รวมไปถึงกระบวนการปฏิรูปทางเศรษฐกิจของเวียดนามที่ได้ประกาศขึ้นในปี ค.ศ. 1986 มาตรการสำคัญประการหนึ่งในหลาย ๆ มาตรการของการปฏิรูปทางเศรษฐกิจนั้นก็ คือ การเปิดประเทศ การสร้างสัมพันธ์กับประชาคมระหว่างประเทศ และประเทศนอกกรอบสังคมนิยม ความคิดในการเปิดประเทศนี้ได้นำไปสู่การปรับเปลี่ยนแนวความคิดในการกำหนด และวางนโยบายต่างประเทศ นโยบายต่างประเทศเวียดนามหลังปี ค.ศ. 1986 เป็นนโยบายที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์แห่งชาติเด่นชัดมากยิ่งขึ้น ได้แก่ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และผลประโยชน์ทางความมั่นคง ในการประชุมสมัชชาพรรคฯ ครั้งที่ 6 ปี ค.ศ. 1986 เวียดนามยังคงให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อ

ความสัมพันธ์ระหว่างพรรค และรัฐของเวียดนามกับพรรค และรัฐของลาว และกัมพูชา รวมทั้งเน้นถึงความตั้งใจในการรักษาไว้ซึ่งสันติภาพในอินโดจีน แต่นำหนักของการแสดงออกในการให้ความสำคัญถึงความสัมพันธ์พิเศษต่อลาว และกัมพูชานั้น ไม่หนักแน่นเท่ากับการแสดงออกในรายงานการประชุมสมัชชาพรรคฯ ครั้งที่ 4 ในปี ค.ศ. 1976 และครั้งที่ 5 ในปี ค.ศ. 1982

10. งานวิจัยของ ศรีประภา เพชรเมธีศรี เรื่อง “นโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม.” ในสีดา สอนศรี (บรรณาธิการ). เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: นโยบายต่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546 หน้า 301-339

กล่าวถึงนโยบายต่างประเทศของเวียดนามโดยแบ่งออกเป็น 3 ช่วงคือ 1. ช่วงมองย้อนอดีต อธิบายถึงการต่างประเทศของเวียดนามในยุคหลังจากที่เวียดนามรวมประเทศแล้วในปี ค.ศ. 1976 โดยกล่าวถึงความสัมพันธ์ในกลุ่มประเทศอินโดจีนไว้ว่า เวียดนามนั้นมีความคิดที่จะสร้าง International Communism และสร้างความสัมพันธ์พิเศษ (Special Relations) มาตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ. 1930 โดยมีความพยายามที่จะสร้างให้เป็น Socialist Bloc โดยมี โฮ จิ มินห์ เป็นผู้นำ จนกระทั่งเวียดนามสามารถลงนามในสนธิสัญญามิตรภาพ และความร่วมมือร่วมกับลาว และสนธิสัญญาสันติภาพ มิตรภาพ และความร่วมมือกับกัมพูชาได้สำเร็จ แต่ด้วยสถานการณ์ภายในและภายนอกประเทศ ทำให้เวียดนามต้องเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศใหม่ 2. ช่วงการเปลี่ยนแปลง ภายหลังจากการปฏิรูปประเทศในปี ค.ศ. 1986 แม้ว่าเวียดนามยังคงพยายามที่จะกระชับความสัมพันธ์พิเศษระหว่างประเทศอินโดจีน แต่ด้วยสถานการณ์ภายในประเทศที่เกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจ และการกดดันจากสหภาพโซเวียต ซึ่งเป็นประเทศผู้ช่วยเหลือรายใหญ่ของเวียดนาม รวมทั้งความพยายามที่จะฟื้นฟูความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกา และจีน จึงทำให้เวียดนามต้องประกาศถอนกำลังออกจากกัมพูชา และเมื่อสหภาพโซเวียตล่มสลายในปี ค.ศ. 1991 เวียดนามก็จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศอีกครั้ง 3. ช่วงการหาความสนับสนุนเพื่อสร้างเศรษฐกิจ เป็นยุคที่เวียดนามดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบเปิดประเทศ ได้รับความช่วยเหลือจากประชาคมโลก ฟื้นฟูความสัมพันธ์กับนานาประเทศอีกครั้งหนึ่ง

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น จะเห็นได้ว่าเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนโยบายต่างประเทศของเวียดนามต่อลาว และกัมพูชา หรือความสัมพันธ์ในกลุ่มประเทศอินโดจีนนั้น เกิดขึ้นตั้งแต่ในช่วงสมัยที่ทั้ง 3 ประเทศยังเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส หรือในทศวรรษที่ 30 เป็นต้นมาจนถึงช่วงที่เวียดนามรวมประเทศแล้วในปี ค.ศ. 1976 หรือเมื่อเวียดนามปฏิรูปในปี ค.ศ. 1986 หรือภายหลังจากสิ้นสุดสงครามเย็น และการล่มสลายของสหภาพโซเวียตเท่านั้น จะเห็นได้ว่ายัง

ไม่มีงานวิจัยชิ้นใดศึกษาความสัมพันธ์ในกลุ่มประเทศอินโดจีนในช่วงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามงานวิจัยส่วนใหญ่จากการทบทวนวรรณกรรมได้กล่าวถึงอิทธิพล และความสัมพันธ์พิเศษที่เวียดนามมีต่อลาว และกัมพูชา ด้วยเหตุนี้ การศึกษานี้จะทำการศึกษาถึงนโยบายต่างประเทศของเวียดนามต่อลาว และกัมพูชาระหว่าง ค.ศ. 2001 – ปัจจุบัน ว่าอิทธิพล และความสัมพันธ์พิเศษที่เวียดนามมีต่อลาว และกัมพูชาในอดีตนั้น เป็นไปในลักษณะเช่นไร ณ ปัจจุบัน มีทิศทางและพัฒนาการอย่างไร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. การศึกษานโยบายต่างประเทศของเวียดนามต่อลาว และกัมพูชาระหว่าง ค.ศ. 2001 – ปัจจุบัน ก่อให้เกิดความเข้าใจถึงสาเหตุ ปัจจัย รวมทั้งปัญหา และอุปสรรคในการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศของเวียดนามต่อลาว และกัมพูชาในยุคปัจจุบันมากขึ้น
2. สามารถนำไปศึกษาเปรียบเทียบกับนโยบาย การดำเนินนโยบาย และความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนาม ลาว และกัมพูชาในอดีตได้ เพื่อเรียนรู้ถึงพัฒนาการของนโยบายต่างประเทศของเวียดนามภายในกลุ่มประเทศอินโดจีน
3. นำไปใช้เป็นข้อเสนอแนะแนวทางความสัมพันธ์ และการดำเนินนโยบายต่างประเทศของเวียดนามต่อลาว และกัมพูชาในอนาคตต่อไปได้

วิธีการนำเสนอ

การศึกษานโยบายต่างประเทศของเวียดนามต่อลาว และกัมพูชาระหว่าง ค.ศ. 2001 – ปัจจุบัน ได้ทำการนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ กล่าวถึงที่มาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ สมมติฐาน ขอบเขตในการศึกษา วิธีการดำเนินการศึกษา และข้อมูลที่ใช้ แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา และวิธีการนำเสนอ

บทที่ 2 ภูมิหลังความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนาม ลาว และกัมพูชา โดยแบ่งออกเป็น 4 ช่วงคือ 1. ความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ 2. ความสัมพันธ์ภายหลังการรวมประเทศเวียดนามในปี ค.ศ. 1976 3. ความสัมพันธ์ภายหลังเวียดนามปรับนโยบายต่างประเทศ นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1991 และ 4. ความสัมพันธ์ภายหลังการประชุมสมัชชาแห่งชาติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม ครั้งที่ 8

บทที่ 3 การดำเนินนโยบายต่างประเทศของเวียดนามต่อลาว และกัมพูชาตั้งแต่เดือนเมษายน ปี ค.ศ. 2001 เป็นต้นมา ทั้งในระดับทวิภาคี และพหุภาคีโดยแบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ เช่น การเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจ และสังคม เป็นต้น

บทที่ 4 สาเหตุและปัจจัยในการกำหนด และดำเนินนโยบายต่างประเทศของเวียดนามต่อลาว และกัมพูชาระหว่างปี ค.ศ.2001 – ปัจจุบัน

บทที่ 5 บทสรุปจากการศึกษานโยบายต่างประเทศของเวียดนามต่อลาว และกัมพูชา ระหว่าง ค.ศ.2001–ปัจจุบัน แนวโน้ม และข้อเสนอแนะ